

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ: ПРОГНОСТИЧНИЙ ПІДХІД

Досліджено підходи науковців до методичних аспектів аналізу фінансового стану, розроблено методику прогнозування розміру корпоративних прав учасників залежно від зміни фінансового стану для товариств з обмеженою відповідальністю

Постановка проблеми. В умовах соціально-орієнтованої економіки засновники (учасники) товариства з обмеженою відповідальністю (ТзОВ) повинні володіти інформацією про стан та перспективи господарської діяльності, адже володіння корпоративними правами надає можливість одержувати дивіденди та управляти підприємством. Вимоги порівняння розміру статутного капіталу з чистими активами в кінці звітного періоду, регламентовані Господарським та Цивільним кодексами України в 2004 році, безпосередньо вплинули на розрахунок корпоративних прав учасників.

Для досягнення основних цілей діяльності товариство здійснює прогнозування й планування основних економічних показників на наступний рік, але для одержання інформації про поточний стан суб'єкта господарювання та потенціал його покращання в майбутньому слід щорічно визначати розмір, динаміку та структуру корпоративних прав учасників. Без прогнозування розміру майна, що належить учасникам, не може бути досягнутий той рівень управління господарською діяльністю підприємств, який забезпечить йому успіх на ринку, постійне удосконалення технологічного процесу, одержання дивідендів тощо.

Однак на сьогодні не визначено об'єкт та напрями прогнозування корпоративних прав, відсутні методичні підходи, які визначають послідовність прогнозування, методи його здійснення, що унеможлиблює надання достовірної інформації про достовірний фінансовий стан підприємства його засновника (учасника).

Мета дослідження – визначення етапів та розробка методики прогнозування розміру корпоративних прав учасників ТзОВ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом 2002-2008 рр. за спеціалістю "бухгалтерський облік, аналіз і аудит" в Україні захищені кандидатські дисертації з питань удосконалення аналізу фінансового стану такими науковцями, як О.Ю. Ніп'яліді (2002 р.), В.М. Вовк (2004 р.), Л.О. Ващенко (2005 р.), О.Ю. Верланов (2008 р.). Зокрема, О.Ю. Ніп'яліді теоретично обґрунтовано необхідність і розроблено формулу розрахунку показника для виявлення тенденції збитковості, яка полягає у визначенні відношення величини збитку до чистого доходу (виручки) від реалізації [5]; В.М. Вовк деталізовано методику аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємств шляхом конкретизації категорійного апарату, системи аналітичних показників, коефіцієнтів, порядку їх розрахунку, а також механізм проведення індексного аналізу пасивів і активів та аналізу ліквідності балансу, розрахунок альтернативних варіантів узагальнюючого рейтингового показника з метою визначення рівня економічного розвитку підприємства [3]; Л.О. Ващенко сформовано методичне забезпечення прогнозування фінансового стану з використанням кореляційно-регресійних моделей, що дає можливість науково обґрунтовано оцінювати реальність тактичних і стратегічних планів підприємства, вносити своєчасні й обґрунтовані корективи в процес управління [1]; О.Ю. Верлановим удосконалено методологічні підходи до прогнозування фінансового стану [2].

Розгляд стану висвітлення питань аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання у дисертаціях, захищених українськими науковцями, дає можливість зробити висновок, що питання прогнозування фінансового стану в контексті розрахунку показників щодо співвідношення між статутним капіталом і чистими активами, пов'язаних з дотриманням вимог законодавства, залишилися не дослідженими.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Відповідно до п. 1 ст. 167 Господарського кодексу України "корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами" [4]. Власниками корпоративних прав товариства з обмеженою відповідальністю виступають його засновники (учасники), інформаційними потребами яких є участь у капіталі підприємства, визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу, розмір чистих активів, співвідношення між статутним капіталом та чистими активами.

В товариствах з обмеженою відповідальністю, як в інших суб'єктах господарювання, проводиться аналіз фінансового стану за наступними напрямками: ліквідність, платоспроможність, ділова активність, фінансова стійкість тощо, під час якого розраховується безліч показників. Однак незважаючи на одержані результати, підприємство може працювати й далі. Якщо після закінчення другого чи кожного наступного фінансового року вартість чистих активів товариства з обмеженою відповідальністю виявиться меншою від статутного капіталу, товариство зобов'язане оголосити про зменшення свого статутного капіталу та зареєструвати відповідні зміни до статуту в установленому порядку, якщо учасники не прийняли рішення про внесення додаткових вкладів. Якщо вартість чистих активів товариства стає меншою від визначеного законом мінімального розміру статутного капіталу, товариство підлягає ліквідації [6].

Тому в товариствах з обмеженою відповідальністю слід створити таку систему внутрішньогосподарського контролю, яка б забезпечила отримання об'єктивної і достовірної інформації щодо господарської діяльності підприємства, виявлення відхилень від заданих параметрів господарської діяльності, повноти, своєчасності та достовірності відображення інформації щодо формування та змін статутного капіталу та корпоративних прав учасників у первинних документах, облікових регістрах, Головній книзі та фінансовій звітності для управління власними джерелами господарських засобів підприємства.

Внутрішньогосподарський контроль в товариствах з обмеженою відповідальністю здійснюють суб'єкти ведення бухгалтерського обліку, управлінський персонал (дирекція, менеджери), спеціальні служби, створені на підприємстві з метою контролю (Загальні збори учасників, ревізійна комісія, інвентаризаційна комісія, служба внутрішнього контролю).

Суб'єкт ведення бухгалтерського обліку, визначений Положенням про облікову політику, здійснює контрольні функції у процесі відображення господарських операцій з формування, змін статутного капіталу та розрахунків з учасниками в первинних документах, облікових регістрах, Головній книзі та фінансовій звітності. Дослідження потребують господарські операції, що впливають на розмір складових власного капіталу. В процесі операційної діяльності (процеси придбання засобів виробництва, виробництва та реалізації), інвестиційної діяльності (придбання засобів праці, вкладення коштів до статутних капіталів інших підприємств), фінансової діяльності (додатковий внесок учасника, збільшення кількості учасників, реінвестування прибутку, зменшення

частки учасника, вихід учасника), а також надзвичайної діяльності (зменшення статутного капіталу за рахунок невідповідності величині чистих активів внаслідок надзвичайних подій) відбувається зміна фінансового стану ТзОВ, що призводить до збільшення або зменшення розміру корпоративних прав учасників.

Особливу увагу слід приділити перевірці правомірності змін статутного капіталу. Так, збільшення статутного капіталу може бути зумовлене виникненням наступних ситуацій:

- дотримання мінімальних вимог щодо розміру початкового капіталу на момент реєстрації;
- оптимізація дивідендної політики;
- модернізація чи розширення виробництва;
- фізична та /або юридична особа має намір стати учасником;

- збільшення частки засновників у статутному капіталі;
- проведення санації;
- поліпшення ліквідності та платоспроможності;
- реалізація інвестиційного проекту.

А про зменшення статутного капіталу Загальні збори учасників приймають рішення в наступних випадках:

- для згортання діяльності;
- для підвищення ринкового курсу корпоративних прав;
- внаслідок проведення санації балансу (одержання санаційного прибутку);
- внаслідок концентрації капіталу в руках активних власників; для приведення у відповідність розміру власного капіталу та майна;
- для вирішення конфліктів між учасниками;
- у зв'язку з проведенням дивідендної політики.

З огляду на багатоваріантність змін розміру статутного капіталу, пропонуємо покласти обов'язки щодо визначення фактичного розміру корпоративних прав на суб'єктів внутрішньогосподарського контролю.

Фінансовий стан підприємства суттєво впливає на дійсну вартість частки учасника у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, тому постає питання про необхідність прогнозування розміру майна, що йому належить.

Вважаємо, що під прогнозуванням розміру корпоративних прав учасників слід розуміти процес встановлення розміру корпоративних прав учасників на визначений термін в майбутньому шляхом вивчення динаміки фінансового стану суб'єкта господарювання.

З огляду на відсутність теоретичних досліджень щодо організаційно-методичних аспектів прогнозування корпоративних прав учасників, пропонуємо наступні етапи його здійснення:

1) підготовчий – визначення мети та об'єктів прогнозування, виділення суб'єктів аналізу, інформаційне та методичне забезпечення, перевірка достовірності джерел інформації, ознайомлення з матеріалами попередніх досліджень;

2) основний (прогностичний) – вибір моделі прогнозування, розрахунок прогностичних показників чистих активів та статутного капіталу, визначення напрямів та причин відхилення фактичних значень показників від прогностичних;

3) підсумковий – інтерпретація прогностичних показників, визначення тенденції зміни корпоративних прав учасників та причин, що зумовили їх збільшення та зменшення.

Залежно від терміну передбачення можна виділити короткострокове (в межах одного року), середньострокове (на два роки) і довгострокове (більше двох років) прогнозування корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю.

Об'єктом прогнозування є чисті активи та статутний капітал.

Джерелами інформації, що використовуються суб'єктами внутрішньогосподарського контролю під час здійснення прогнозування розміру корпоративних прав учасників, є:

- законодавчі та нормативні документи;

- засновницький опис майна;

- установчі документи (статут і установчий договір);
- організаційні документи (свідоцтво про державну реєстрацію, накази та розпорядження, протоколи загальних зборів засновників (учасників));

- первинні документи з обліку статутного капіталу (Статут, установчий договір, накладні, виписки банку, акти приймання-передачі основних засобів, нематеріальних активів, виписки банку, рішення зборів акціонерів (засновників), довідки та розрахунки бухгалтерії, ПКО, ВКО, Рішення зборів акціонерів (засновників));

- положення про облікову політику підприємства, документи, що підтверджують право власності на майно, що внесено до статутного капіталу;

- обліковий реєстр (журнал 7) і Головна книга;

- фінансова звітність (Баланс (ф. № 1), Звіт про власний капітал (ф. № 4));

- аудиторські висновки й інша документація, що узагальнює результати контролю або аналітичних досліджень;
- інвентаризаційні описи, порівняльні відомості, акти інвентаризації.

В економічній літературі не досліджено порядок перевірки джерел інформації, що мають конфіденційний характер, суб'єктами внутрішньогосподарського контролю корпоративних прав учасників. Будь-яку інформацію про фінансовий стан власників та про фінансову діяльність підприємства слід перевіряти за умови надання наступних документів: порядок передавання інформації, що становить комерційну таємницю підприємства та має конфіденційний характер; угода про збереження комерційної таємниці; Положення "Про комерційну таємницю підприємства"; Розписка про нерозголошення інформації, що має конфіденційний характер, тобто захистити фінансові інтереси засновників (учасників) товариства з обмеженою відповідальністю.

Прогнозування розміру майна, що належить учасникам, пропонуємо здійснювати за допомогою наступних методів:

1) екстраполяційні методи, які базуються на припущенні, що майбутні події визначаються минулим. Тренд описує загальну тенденцію розвитку. Методи екстраполяції застосовуються в умовах стабільності і визначеності зовнішніх факторів існування підприємства;

2) методи експертних оцінок, які базуються на статистичній обробці оцінок, одержаних шляхом опитування висококваліфікованих спеціалістів у відповідних вузьких сферах знань. Це метод Дельфі, методи колективної генерації ідей "мозкова атака" тощо. Вони базуються на різноманітних спроектованих алгоритмах оцінки суб'єктивних думок експертів (спеціалістів);

3) причинно-наслідкові методи, які базуються на використанні регресійних математичних методів. Регресійні моделі базуються на складанні статистичних рівнянь, що дозволяють визначити значення деяких факторних ознак і оцінити їх вплив на результативну величину.

Основою для прогнозування розміру майна, що належить учасникам, виступають узагальнені зв'язки, які характеризують рівень залежності корпоративних прав від розміру статутного капіталу ($СК_{\text{прогн}}$) та чистих активів ($ЧА_{\text{прогн}}$) підприємства.

Для раціональної організації прогнозування корпоративних прав учасників ТзОВ розроблено алгоритм його проведення в кінці другого і кожного наступного фінансового року наведено (рис. 1).

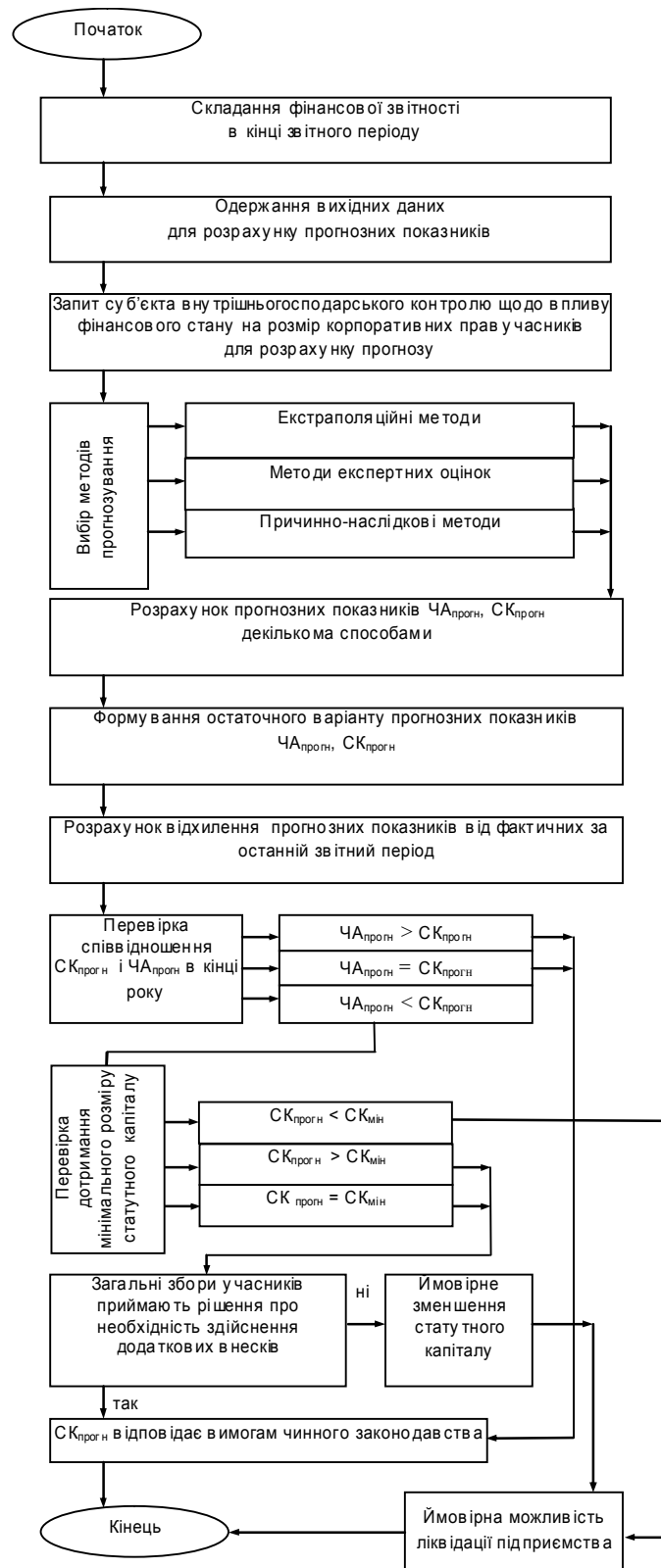

Рис. 1. Алгоритм прогнозування розміру корпоративних прав учасників в кінці другого чи кожного наступного фінансового року

На підставі наведеного алгоритму (рис. 1) можна здійснити розрахунок прогнозних показників $ЧА_{\text{прогн}}$, $СК_{\text{прогн}}$, в результаті чого одержуємо ймовірний розмір корпоративних прав учасників залежно від зміни фінансового стану підприємства.

Для забезпечення достовірності прогнозів доцільно використовувати різні методи прогнозування та

порівнювати отримані результати. Обов'язково порівнюється прогнозна й фактична інформація та робляться необхідні висновки.

Результати прогнозування розміру корпоративних прав учасників при здійсненні внутрішньогосподарського контролю слід оформлювати у вигляді наступного робочого документа (зразок 1).

Розрахунок
прогнозої вартості чистих активів та корпоративних прав учасників
ТзОВ _____ на _____ рік

тис. грн.

Показник	Код рядка	На кінець _____ року	На кінець прогнозного _____ року	Абсолютне відхилення, +/-
Статутний капітал оголошений:	01			
мінімальний	02		x	x
понад мінімальний	03		x	x
Неоплачений статутний капітал	04	()	x	x
Вилучений статутний капітал	05	()	x	x
Додатково вкладений капітал	06		x	x
Інший додатковий капітал	07		x	x
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	08		x	x
Чисті активи	09			
Розмір корпоративних прав учасників	010			

Здійснення прогнозування розміру майна, що належить учасникам, суб'єктами внутрішньогосподарського контролю в кінці року забезпечить відповідність розміру статутного капіталу даним установчих документів і чинному законодавству (щодо мінімальних вимог та чистих активів), відповідність змісту установчих документів щодо формування та змін статутного капіталу вимогам законодавчих і нормативних актів, правильність формування й обґрунтованості змін величини статутного капіталу.

Отже, внаслідок погіршення фінансового стану підприємства відбувається зменшення корпоративних прав, розмір вартості майна, що йому належить, буде меншим за внесок до статутного капіталу під час створення підприємства. А у випадку покращання фінансового стану буде зростати розмір корпоративних прав і частина майна, що належить учаснику пропорційно до частки у статутному капіталі, буде більшою за початковий внесок.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В ході дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Сучасний стан досліджень аналізу корпоративних прав учасників товариства з обмеженою відповідальністю можна оцінити як такий, що викликає необхідність удосконалення його інформаційного і методичного забезпечення.

2. Вважаємо, що прогнозування розміру корпоративних прав слід здійснювати методами: екстраполяційними, експертних оцінок та причинно-наслідковими.

3. Прогнозування розміру корпоративних прав учасників слід здійснювати в товариствах з обмеженою відповідальністю для:

– обґрунтування доцільності фінансування та підвищення рівня ефективності управління активами підприємства;

– прийняття обґрунтованих рішень щодо вступу нових фізичних та юридичних осіб до складу учасників;

– прийняття ефективного рішення щодо можливості та доцільності використання чистого прибутку та резервного капіталу на виплату дивідендів учасникам;

– оцінки фактичного та потенційного фінансового стану підприємства та здійснення пошуку можливих варіантів управлінських рішень щодо його покращання;

– виявлення здатності підприємства до сталого функціонування у майбутньому періоді та уникнення вимушеної ліквідації підприємства.

Перспективами подальших досліджень є розробка методики аналізу корпоративних прав для всіх суб'єктів господарювання.

Список використаної літератури:

1. *Ващенко Л.О.* Інформаційне та методичне забезпечення аналізу фінансового стану підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Л.О. Ващенко. – О., 2005. – 20 с.
2. *Верланов О.Ю.* Оцінка фінансового стану підприємств із виробництва машин і устаткування: питання методології та методики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / О.Ю. Верланов. – О., 2008. – 20 с.
3. *Вовк В.М.* Методика та організація аналізу формування і використання фінансових ресурсів підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / В.М. Вовк. – Т., 2004. – 20 с.
4. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 р.
5. *Ніпаліді О.Ю.* Аналіз фінансового стану підприємства та шляхи його поліпшення в умовах ринкових відносин (на прикладі хлібоприймальних підприємств Тернопільської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / О.Ю. Ніпаліді. – Т., 2002. – 20 с.
6. Цивільний кодекс України № 435-IV від 16 січня 2003 р.

ПОЛІЩУК Ірина Романівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри аналізу і статистики Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- обліково-аналітичне забезпечення прогнозування розміру корпоративних прав учасників;
- методика обліку складових власного капіталу;
- методика статистичного аналізу фінансової звітності

